

VEGÅRSHEI
KOMMUNE

Planprogram for Kulturminneplan Vegårshei

Kommunedelplan

Kvern i Kvisli

Vegårshei 05.01.2017

Vedtatt av kommunestyret i sak 23/17 den 04.04.2017
Utarbeidet av Vegårshei kommune

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING	3
1.1 Bakgrunn for planarbeidet	3
1.2 Hva er en kulturminne?	3
1.3 Hva er en kulturminneplan?	3
1.4 Formål med planprogram, kulturminneplan og planarbeid	4
1.5 Overordnede rammer	4
2. PLANPROSESS	5
2.1 Organisering og Medvirkning	5
2.2 Prosjektfaser	5
2.3 Fremdriftsplan	6
2.4 Økonomi / ressurser	6
3. INNHOLD I PLANEN	7
3.1 Aktuelle plantema	8
3.2 Status for registreringsarbeid i Vegårshei kommune	8
Kilder	8

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for planarbeidet

Alle har et felles ansvar for å ta vare på kulturminner, kulturmiljøer og landskap for kommende generasjoner. Den offentlige forvaltningen har et særskilt ansvar for å sikre at de nasjonale målene for kulturminneforvaltningen oppfylles. Gjennom bruk av plan- og bygningsloven blir kommunene helt sentrale i dette arbeidet.

Det er en forventning fra Regjeringen at kommunene registrerer og verdisetter kulturminner og kulturmiljøer som har lokal verdi og innarbeider disse i planer etter plan- og bygningsloven. Aust-Agder Fylkeskommune som regionale kulturminnemyndigheter bistår med veiledning. En kommunedelplan for kulturminner vil være et godt verktøy og gi et solid grunnlag for arbeidet.

Det oppfordres at alle kommuner lager en kulturminneplan innen 2019. Per november 2016 gjenstår det fem kommuner i Aust-Agder som ikke har påbegynt arbeid med en kulturminneplan: Vegårshei en av disse fem kommunene. Riksantikvaren bidrar med inntil 100 000 kroner til kommuner som ønsker å lage kulturminneplan. Søknaden skal sendes før 15. februar 2017.

1.2 Hva er en kulturminne?

Kulturminner er ifølge kulturminneloven alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Slike kan blant annet bestå av hus, industribygg eller fartøyer. Kulturminner kan også finnes i utmark eller under dyrket mark, som for eksempel tjæremiler, kullgroper, gravhauger, jernvinner, rydningsrøyser eller boplasser.

Det må imidlertid skilles mellom gjenstandsverdien (dvs kulturminnet eller gjenstanden i seg selv, estetiske verdier m.m.) og kunnskapsverdien (hvilken historie eller kunnskap kulturminnet formidler). Slik sett kan det hevdes at kulturminner er meningsløse uten den immaterielle historien som ligger bak, se også kulturvern og verneverdier.

Kulturminner og kulturmiljøer representerer samfunnets felles verdier. De er unike og uerstattelige kilder til kunnskap og opplevelser og er miljø- og samfunnsressurser som kan gi grunnlag for lokal utvikling og kulturell, sosial og økonomisk verdiskaping.

- Automatisk fredete kulturminne er fredet direkte etter lov, uten særskilt vedtak
- Faste kulturminner er kulturminner som er jord- eller stedfestet. Arkeologiske funn inngår som deler av faste kulturminner. De ligger i jorden eller under vann
- Løse kulturminner (gjenstander) er kulturminner som kan flyttes
- Immateriell kulturarv er tradisjoner og uttrykk, utøvende kunst, høytidsfester, kunnskap om tradisjonelt håndverk mm.

1.3 Hva er en kulturminneplan?

En kulturminneplan er kommunen sin oversikt over viktige kulturminner og kulturmiljøer og inneholder en plan for forvaltningen av disse. Planen gir kunnskap om fortiden og avklarer hvilke kulturminner en vil ta vare på i framtiden.

1.4 Formål med planprogram, kulturminneplan og planarbeid

Formål med dette planprogrammet

Planprogrammet skal gjøre rede for formålet med planarbeidet, planprosessen og medvirkning. Hvem som skal utføre planarbeidet og framdriftsplan for arbeidet inngår også.

Formål med kommunedelplan for kulturminner i Vegårshei kommune

En kommunedelplan for kulturminner vil sette kulturminner og kulturmiljø på den politiske dagsorden og bør bli innarbeidet i større deler av kommunens virksomhet, fra plan- og byggesak, til eiendomsforvaltning, skole og undervisning, næring, samferdsel m.m. Kulturminneplanen blir også en viktig kunnskapsgrunnlag for konsekvensutredninger i arealplanleggingen (kommuneplanen og reguleringsplaner).

Resultatmål

Målsettingen er at Vegårshei kommunen innen september 2018 skal ha utarbeidet en kulturminneplan som har bindende virkning i form av en kommunedelplan. Innholdet beskrives i kapittel 3.

1.5 Overordnede rammer

Forholdet til evt. statlige, fylkeskommunale og kommunale planer, prosjekter og føringer:

Nasjonale, rikspolitiske føringer/rammer

- Noen [nasjonale miljømål](#) for kulturminner og kulturmiljøer:
  - Å redusere/minimalisere tapet av verneverdige kulturminner
  - Å redusere/minimalisere tapet av automatisk fredete arkeologiske kulturminner
  - Et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer skal være vedtaksfredet innen 2020.
  - Fredete bygninger, anlegg og fartøy skal ha ordinært vedlikeholdsnivå innen 2020.
  - Et representativt utvalg automatisk fredete arkeologiske kulturminner skal være sikret innen 2020.
  - Planlegging i kommuner, fylker og regioner skal medvirke til å hindre uønsket nedbygging av matjord og ivareta viktige kulturminner.
- Nasjonale satsingsområde '[Kunnskapsløftet for kulturminneforvaltning.](#)'
- [Kulturminne i kommunen \(KIK\)](#): prosjekt i regi av Riksantikvaren og Direktorat for kulturminneforvaltning med hensikt til å få en bedre oversikt over verneverdige kulturminner i kommunene.

Fylkeskommunale planer

- Regional planstrategi for Aust-Agder 2016-2020
- Regionplan Agder 2020

Kommunale planer og vedtak

- Kulturminneplanen er forankret i kommunal planstrategi for Vegårshei kommune 2016 – 2019 (vedtatt av kommunestyret den 13.12.2016)
- Kulturminneplanen er ikke forankret i kommuneplanens samfunnsdel fra 2014, men innarbeides ved neste rullering. Samfunnsdelen har som mål i §3.6 '*å bevare kulturarven*'.

Relevant lovverk

- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (LOV 2008-06-27): vanligvis omtalt som Plan- og bygningsloven (PBL) regulerer kommunens ansvar, plikter og krav i forbindelse med planarbeid. Kapittel 12 i denne loven handler om planarbeid med reguleringsplaner.
- Kulturminneloven

2 PLANPROSESS

2.1 Organisering og medvirkning

Oppdragsgiver	Kommunestyret (<i>forankret i kommunal planstrategi, vedtatt 13.12.2016</i>)
Styringsgruppe	Planutvalget (endelig vedtak fattes av kommunestyret)
Prosjektansvarlig	Rådmannen (Ole Petter Skjævestad)
Prosjektleder	Planrådgiver Vegårshei kommune (Chantal van der Linden)
Arbeidsgruppe og medvirkning	<p><u>Det etableres en prosjektgruppe der følgende aktører inviteres til å delta:</u> Prosjektleder: Chantal van der Linden (planrådgiver) Fagansvarlig: Agnar Tore Vaaje (oppmålingsingeniør) Vegårshei Historielag (2 representanter valgt av Historielag) Politisk valgt representant</p> <p><u>Ressurspersoner:</u> Det finnes mange ressurspersoner som kan engasjeres i planarbeidet.</p> <p><u>Engasjert/hørt i planprosessen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Aust-Agder Fylkeskommune - Flere ansatte i Vegårshei kommune - ungdomsråd, eldreråd og rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne - lokalbefolkning generelt gjennom folkemøte(r), gruppemøter, befaringer, sosiale medier mm.

2.2 Prosjektfaser

Prosjektet deles i to faser:

Fase 1: Registreringsarbeid / feltundersøkelser

Fase 2: Verdisetting og vekting av kriterier, prioritering. Utarbeiding av plandokument.

Gjennomføringen av registrerings- og planarbeidet vil bli gjort i henhold til Riksantikvarens håndbok for lokal registrering av kulturminner i kommunen, og ført i henhold til riksantikvarens feltskjema.

Prosjektgruppen vil ha en styrende rolle i forhold til prioritering av hvilke kulturminner som skal registreres. Feltarbeid og registreringsarbeid utføres i et samarbeid mellom prosjektleder, fagansvarlige, frivillige og eventuell, etter behov noe innleid arbeidskraft. Sammen med de andre lokale aktørene vil prosjektleder og fagansvarlige fra kommunen i tillegg også representere lokalkunnskap og kommunale ønsker og prioriteringer.

Det er tenkt 2 folkemøter: etter oppstart med planarbeid og i høringsperioden.

I fase 2 vil det være naturlig å inkludere fagpersoner i kommunen innen byggesak, landbruk, plan/arealdisponering og evt. flere.

Planen vil få status som en kommunedelplan.

2.3 Fremdriftsplan

Tidsplan kommunedelplan for kulturminner i Vegårshei kommune (rød = politiske beslutningsmomenter)

Aktivitet	Tidspunkt
Informere politikk om igangsetting / lage planprogram / etablering arbeidsgruppe	Desember/januar 2016
søke om tilskuddsmidler (frist 15. februar 2017)	Desember/januar 2017
Oppstart med planarbeid / oppstartsmøte	Desember 2016
Behandling planprogram i planutvalget (innleveringsfrist 6.1.17).	17. januar 2017
Arkivsøk/oversikt over hva som er registrert og gjennomgang av eksisterende registreringer	Januar – mars 2017
Planprogram sendes ut på høring (6 uker), samtidig kunngjøres oppstart av planarbeidet	20 januar – 3 mars
Vedtak planprogram (kommunestyret) (innleveringsfrist 22.3.17)	4.april 2017
Folkemøte. Hensikt: få innspill	Mars 2017
Prioritering av temaer og supplerende feltregistreringer	Mars – april 2017
Supplerende registreringer. Utarbeide skisse til- og første utkast til plan	Mai 2017 – oktober 2017
Verdivurdering, vekting, endelig utarbeidelse av plan	November 2017 – mars 2018
1.- gangs behandling planforslag av kommunestyret	April 2018
Offentlig høring i 6 uker med folkemøte	Mai – juni 2018
2.- gangs behandling og vedtak endelig planforslag i kommunestyret	August 2018

2.4 Økonomi/ressurser:

Riksantikvaren gir et tilskudd på kr 100 000,- til kommuner som setter i gang arbeid med utarbeidelse av kulturminneplan. Antatt at Vegårshei kommune får bevilget disse midlene, ser budsjett for kulturminneplanen som følgende ut:

Tiltak	Inntekter	Utgifter
Egeninnsats prosjektleder i 10% stilling i 2 år		110.000 kr.
Egeninnsats fagansvarlige i 10% stilling i 2 år		110.000 kr.
Registreringsarbeid, gps-utstyr osv.		35.000 kr.
Møtegodtgjørelse, lokale seminar, godtgjør frivillige		20.000 kr.
2 folkemøter		10.000 kr.
Tilskudd riksantikvaren	100.000 kr.	
SUM	100.000 kr.	275.000 kr.

3 INNHOLD I PLANEN

Innholdet i planen kan deles inn i fire hoveddeler:

1. Innledning om bakgrunn, planprosess, planforutsetninger/ lovverk, samt et avsnitt om tilskuddsordninger for kulturminner.
2. Temadel som trekker de store linjene, om utviklingstrekk i Vegårshei fra tidligere tider fram til i dag. Med utgangspunkt i dette trekkes det opp aktuelle utfordringer og problemstillinger for plandelen.
3. Plandel med prioriteringer av hvilke kulturminner som Vegårshei kommune vil prioritere vern og formidling av, basert både på både juridiske føringer og faglige vurderinger. Planen skal inneholde en tiltaksdel, med synliggjøring av ansvarsforhold, iverksetting, tidspunkt for gjennomføring og økonomi. Planen bør rulleres årlig og eventuelt revideres samtidig med den årlige rulleringen av kommunens handlingsprogram og økonomiplan.
4. Kartdel med oversikt over registrerte kulturminner i Vegårshei. Denne delen kan ev. følge som vedlegg til planen. Det lages en oversikt over hvilke kulturminner i kommunen som allerede har et formelt vern, etter kulturminneloven og plan- og bygningsloven, eller annet lovverk, kirken som er listeført av Riksantikvaren, eller eventuelle objekter som inngår i landsverneplaner. Det utarbeides et kart som viser hvor kulturminnene som er spesielt nevnt og prioritert i kulturminneplanen, er lokalisert.

3.1 Aktuelle plantema

Alle plantemaene får egne punkt i både temadelen og plandelen. I temadelen redegjøres det for forhistoria og hva som defineres som forminner.

- Fornminner: Selv om disse er automatisk fredet og ikke trenger det vernet en kommunal kulturminneplan kan gi, så er de en viktig del av helheten. I planen vil det være aktuelt å ta opp spørsmål om hvordan kommunen tilrettelegger for informasjon og formidling av fornminnene, hvordan de håndteres opp mot andre interesser som boligutbygging og landbruk.
- Verneverdige bygninger og kulturmiljøer i det eksisterende SEFRAK-materialet. Det må vurderes om gjeldende verdivurderinger innenfor kategoriene A, B og C skal videreføres som de er, eller om det er forhold som tilsier en endring av disse.
- Nyere tids kulturminner som er datert etter 1900, inklusiv krigsminner
- Kulturminner knyttet til jord- og skogbruk, industri, kommunikasjon, herunder gamle ferdselsårer og kirkeveger.
- Kulturminner knyttet til relasjoner med Næs jernverk.
- Formidling av kulturminner og immaterielle kulturminner. Historielaget har gjennom flere år blant annet samlet inn flere tusen lokale stedsnavn som er kartfestet.
- Religiøse kulturminner, som kirke og gravplasser.

På Vegårshei Bygdetun foregår det en omfattende formidling rundt tema som er knyttet til kulturhistorien i bygda, f.eks. jord- og skogbruk, byggeskikk, matlagingstradisjoner og gammelt håndverk.

3.2 Status for registreringsarbeid i Vegårshei kommune

En del registreringer finnes. Disse må kontrolleres og ev suppleres.

- SEFRAK: de fleste norske bygninger før 1900 er registrert i Sekretariat For Registrering Av Faste Kulturminner. Disse bygningene har ikke formelt vern, men registeret kan være en nyttig hjelpemiddel i byggesaksbehandling og kulturminneforvaltning.
- Askeladden: Den nasjonale databasen for kulturminner. Inneholder digitaliserte registreringer av alle kjente fredete kulturminner i Norge. Databasen driftes av Riksantikvaren men fylkeskommunen har ansvar for innholdet.
- Kulturminner langs vassdrag. Det er registrert dammer og andre innretninger for tømmerfløting, kverner, stampe, vaskeplasser osv.
- Registrering av gamle kirkeveger og andre ferdselsveger, sølvgruve.
- Registrering av gamle kullbonner der man brant kull som ble levert til jernverket.
- Registrering av lokale stedsnavn.

Kilder

- Veileder '*kulturminner i kommunen / kulturminneplan*', Riksantikvaren november 2013
- Riksantikvarens hjemmeside: om KIK (Kulturminner i kommunen)
- *Håndbok for lokal registrering*, Riksantikvaren
- Feltveilederen '*verdisetting og verdivekting av kulturminner*', Riksantikvaren